

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.12.76](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.12.76)

УДК 3.33.011

*Л. А. Азьмук,
к. е. н., доц., доцент кафедри економічної теорії,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
ORCID:0000-0001-8100-9987*

*О. М. Щербатюк,
к. е. н., доц., доцент кафедри економічної теорії,
ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана»
ORCID: 0000-0002-8484-0298*

СФЕРИ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИКЛАДНОГО ІНТРУМЕНТАРІЮ МІКРОЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ

*L. Azmuk
PhD, AssociateProfessor, Economy Theory Department,
SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"
O. Shcherbatyuk
PhD, AssociateProfessor, Economy Theory Department,
SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"*

SPHERES OF THE MICROECONOMIC ANALYSIS APPLIED TOOLS USING

Серед основних вимог, що висуваються до фахових компетенцій майбутніх економістів, є вправне використання діагностичного апарату дисциплін практичного та теоретичного спрямування. Мікроекономічна теорія накопичила вагомий за змістом та застосуванням арсенал дієвих прийомів, які на жаль використовуються в дуже обмеженому обсязі. Напрацювання науковців в царині теорії організації галузевих ринків С.Б. Авдашевої, А.С. Пелиха; Л.В. Рой, В.П. Третьяка; К.Сіо, Ф.Шерера та багатьох інших свідчить про можливість та необхідність використання теоретичного мікроекономічного інструментарію для вивчення прикладних площин керування фірмою. Завданням даної статті є ілюстрація можливостей погодженого використання методичних підходів стратегічного, мікроекономічного аналізу, проектного менеджменту та їх застосування при виконанні діагностичного та конструктивного розділів дипломної роботи студентів спеціалізації «Економіка підприємства». Інструменти мікроекономічного аналізу дозволяють перейти з якісного на кількісний вимір при застосуванні наступних методів стратегічного аналізу: методики оцінки конкурентних сил у галузі за М. Портера, методу побудови ланцюга вартості, матриці «Дженерал Електрик - МакКінсі», а також матричних моделей стратегічного аналізу, які передбачають позиціонування напрямків діяльності економічної організації в координатах «привабливість напрямку діяльності – конкурентоспроможність». В статті проілюстровано форму подання результатів використання вищеназваного підходу, а саме, ідентифікації стану внутрішньогалузевої конкуренції, інших характеристик галузевого ринку (рівня вертикальної інтеграції, ефекту масштабу, диференціації продукції, диверсифікації діяльності тощо).

Економетричне моделювання, яке зазвичай використовують для оцінки характеристик попиту або пропозиції, стане у нагоді при підготовці конструктивного розділу роботи при прогнозуванні обсягів необхідних ресурсів, а також фінансових показників проекту. Таким чином, мікроекономічний аналіз пропонує дієвий інструментарій, який варто використовувати не тільки для діагностики поведінки економічної організації на галузевому ринку, але й при підготовці пропозиційної частини випускної кваліфікаційної роботи разом з інструментами проектного менеджменту, зокрема, при визначенні прогнозних обсягів проектних вигід і витрат, фінансових показників проектів, а також здійсненні оцінок проектних ризиків.

One of the basic requirements for future economists' professional competencies development is the abilities to good use the diagnostic tools of practical and theoretical disciplines. Microeconomic theory has accumulated a large number of effective methods, which, unfortunately, are used to a very limited extension. Many researchers in field of industry market organization such as Avdasheva, S., Pelykh, A., Roy, L., Sio, K., Scherer, F., are testify possibility and necessity of using theoretical microeconomic tools to study applied firm's management spheres.

The goal of this article is to illustrate the possibilities of coordinated using of strategic management, microeconomic analysis, project management methodological approaches and their application in performing diagnostic and constructive sections of masters' works. Microeconomic analysis tools allow to move from qualitative to quantitative level when you apply the following methods of strategic analysis: method for assessment the competitive forces in the industry by M. Porter, value chain method, matrix "General Electric - McKinsey" and other matrix models of strategic analysis, which provide positioning of economic organization's activity directions in the coordinates "attractiveness - competitiveness".

This article illustrates the form of using such approach results, namely, intra-industry competition level identification and other industry characteristics (vertical integration level, effect of scale, product differentiation level, diversification level, etc.). Econometric modeling, which is commonly used to estimate demand or supply characteristics, will be useful in preparing a constructive section of master's work in forecasting the amount of resources required and financial performance of project.

Thus, microeconomic analysis offers effective tools that should be used to diagnose the behavior of economic organization in the industry market and also it should be used during doing constructive part of master's work together with project management tools, in particular, in project benefits and costs determining, financial project indicators estimating and project risk assessments.

Ключові слова: професійні компетенції економіста; теоретичний аналіз; мікроекономічний аналіз; прикладний інструментарій; кваліфікаційні роботи магістрів.

Keywords: economist's professional competences; theoretical analysis; microeconomic analysis; applied tools; master's works.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Якщо говорити про сьогоденні вимоги до професійних компетенцій майбутніх фахівців-економістів, то на перший план виступають знання, уміння та навички, що необхідні для успішного отримання та впровадження досвіду з забезпечення сталого розвитку бізнесових одиниць. Це вимагає від випускників економічних вишів вправного використання інструментарію не лише дисциплін практичного, але й теоретичного спрямування. В першу чергу мова ведеться про фундаментальні дисципліни: економічна теорія та мікроекономіка як її складова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мікроекономічна теорія за всю історію створення – починаючи від австрійської школи, основними представниками якої були К. Менгер, Ф. Візер, Е. Бем-Баверк, і продовжуючи розвиток в працях лауреатів Нобелівської премії по економіці XXI ст., - накопичила

чітку та різноманітну сукупність дієвих методичних та технічних прийомів. В той же час, інколи теоретичні знання, які пропонує мікроекономіка, виявляються абстрактними та відірваними від сучасної практики господарювання, що викликає недовіру та певний скепсис. Попри це, на сьогодні є велика кількість напрацювань у сферах теорії організації галузевих ринків та управлінської економіки, які використовують теоретичний інструментарій для висвітлення прикладних аспектів управління фірмою. Найвагоміші результати у даному напрямку дістали відображення в наробках С.Б. Авдашевої, А.С. Пелиха; Л.В. Рой, В.П. Третьяка; К.Сю, Ф.Шерера [1, 4 – 7] та багатьох інших авторів.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Метою підготовки випускної роботи магістрів з економіки є поглиблення майбутніми фахівцями теоретичних та практичних знань з обраного напрямку спеціалізації та створення умінь щоб застосовувати їх для вирішення конкретних завдань. Серед основних вимог до виконання робіт – застосування та поєднання сучасних методичних підходів мікроекономічного, стратегічного аналізу та проектного менеджменту. Тому варто продемонструвати можливість такого поєднання та показати, як саме за формою можуть виглядати результати його застосування.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою представленої статті є доведення необхідності застосування інструментарію мікроекономічного аналізу при підготовці кваліфікаційних робіт магістрантами спеціальності «Економіка» та окреслення напрямків його поєднання з методами та інструментами стратегічного аналізу й проектного менеджменту. Для досягнення поставленої мети були використані загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Зокрема, аналіз, синтез, аналогія, моделювання – для демонстрації можливостей застосування інструментів мікроекономічного аналізу при написанні аналітичного підрозділу випускної кваліфікаційної роботи; систематизація, гіпотеза, припущення – для висвітлення можливостей діагностики безпосереднього оточення організації та проведення портфельного аналізу; формалізація, абстрагування – для ілюстрації форми викладення отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу. Змістовним наповненням дисципліни «Мікроекономічний аналіз» є вивчення поведінки фірми в умовах недосконало конкурентних ринків та напрямів державної галузевої політики (рис. 1). Відповідно інструменти даної дисципліни дозволяють аналізувати, систематизувати, оцінювати економічні рішення, що приймаються фірмою, прогнозувати їх наслідки.

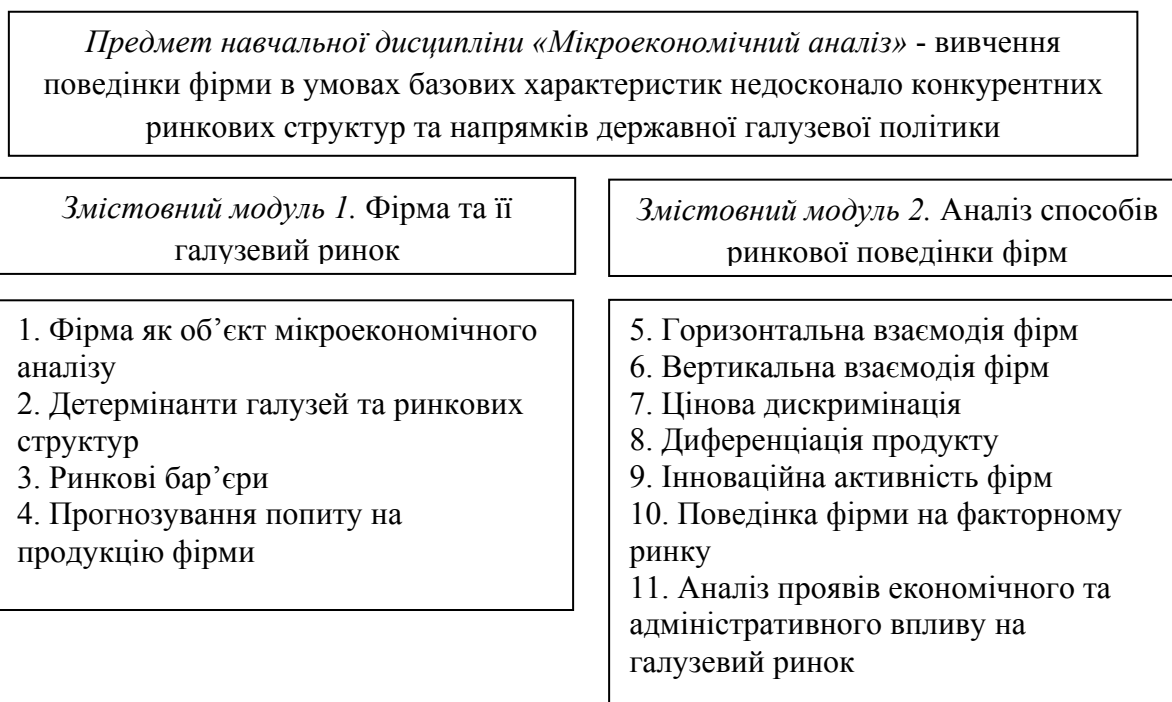

Рис. 1. Змістове наповнення дисципліни «Мікроекономічний аналіз»

Оволодіння інструментарієм мікроекономічного аналізу допомагає магістрантам спеціалізації «Економіка підприємства» при написанні аналітичної частини дипломної роботи визначити та аналізувати види діяльності підприємства, його масштаб, ринкові межі та поведінку основних гравців ринку, здійснювати аналіз проміжного середовища та ін (табл.1). Можливості використання інструментів мікроекономічного аналізу в розрізі складових аналітичного розділу випускної кваліфікаційної роботи деталізовано також у [2, 3]. Підкреслимо, що застосування вищеназваних підходів дозволяє поглибити окремі інструменти стратегічного аналізу.

В табл. 2 представлено результат поєднання підходів і як наслідок цього урізноманітнення наступних методів стратегічної діагностики: метода побудови ланцюга формування вартості, моделі п'яти конкурентних сил Портера, матриці «Дженерал Електрик – МакКінсі» та інших матричних моделей. Можливі напрямки розширення та поглиблення інструментів і методів стратегічного аналізу при діагностиці проміжного середовища та позиціонуванні напрямків діяльності бізнес-організації у випускних кваліфікаційних роботах деталізовано у джерелі [2].

Таблиця 1.

Можливості використання інструментів мікроекономічного аналізу в розрізі складових аналітичного розділу випускної кваліфікаційної роботи (фрагмент)

Складові аналітичного розділу випускної кваліфікаційної роботи	Змістовні складові дисципліни «Мікроекономічний аналіз»					
	Ринкові бар'єри	Прогнозування попиту на продукцію фірми	Горизонтальна взаємодія фірм	Вертикальна взаємодія фірм	Диференціація продукту	Інноваційна активність фірм
Підрозділ 1. Загальна характеристика підприємства						
Характеристика видів економічної діяльності	Оцінка рівня диверсифікації операторів				Визначення рівня диференціації продукції	
Характеристика контрагентів економічної організації		Аналіз характеристик попиту на продукцію		Оцінка рівня вертикальної інтеграції, типів вертикальних контрактів		
Підрозділ 2. Аналітична оцінка зовнішнього та проміжного середовищ і позиціонування економічної організації на галузевому ринку						
Оцінка зовнішнього та проміжного середовищ економічної організації	Інструментарій ідентифікації та оцінки рівня ринкових бар'єрів	Інструментарій аналізу попиту на продукцію	Інструментарій аналізу горизонтальної взаємодії фірм	Інструментарій аналізу вертикальної взаємодії фірм	Інструментарій оцінки рівня диференціації продукції, оптимального рівня рекламних заходів, реакції на рекламні заходи	Інструментарій аналізу схильності до інновацій у галузі та суміжних галузях
Ідентифікація позицій економічної організації на галузевому ринку	Інструментарій ідентифікації та оцінки рівня ринкових бар'єрів				Інструментарій оцінки рівня диференціації продукції	Інструментарій визначення інноваційної активності фірм

Серед основних недоліків використання вищезазначених методів при підготовці випускних робіт студентів слід назвати:

Таблиця 2.

Напрямки розширення та поглиблення інструментів і методів стратегічного аналізу при діагностиці проміжного середовища та позиціонуванні напрямків діяльності бізнес-організації у випускних кваліфікаційних роботах (фрагмент)

Інструменти і методи стратегічного аналізу	Змістовні складові дисципліни «Мікроекономічний аналіз»					
	Ринкові бар'єри	Прогнозування попиту на продукцію фірми	Горизонтальна взаємодія фірм	Вертикальна взаємодія фірм	Диференціація продукту	Інноваційна активність фірм
1. Інструментарій аналізу сил конкуренції на галузевому ринку	Інструментарій ідентифікації та оцінки рівня ринкових бар'єрів	Інструментарій визначення характеристик попиту на продукцію	Інструментарій визначення цінових та нецінових стратегій галузевих підприємств	Інструментарій визначення рівня вертикальної інтеграції галузевих підприємств, споживачів, виробників, постачальників	Інструментарій визначення типу і рівня диференціації продукції, методи визначення реакції споживачів на рекламні заходи	Інструментарій аналізу схильності до інновацій у галузі та суміжних галузях
2. Інструментарій оцінки конкурентоспроможності і напрямків діяльності економічної організації	-	-	Інструментарій визначення типу та ефективності цінових і нецінових стратегій підприємства і основних конкурентів	-	Інструментарій аналізу ефективності рекламних засобів	Інструментарій оцінювання дослідницького потенціалу (фінансування, кадри, професійний рівень, ін.)
3. Матричні методи стратегічного аналізу (привабливість напрямку діяльності - конкурентоспроможність)	Інструментарій ідентифікації та оцінки рівня ринкових бар'єрів	Інструментарій аналізу характеристик попиту	-	-	Інструментарій аналізу рівня диференціації продукції	Інструментарій аналізу схильності до інновацій у галузі

1. Штучне, не завжди обгрунтоване коригування запозичених з мережі інтернет графіків та таблиць, які не відображають реальної картини і відповідно не дають цілісної оцінки бізнес-організації та її оточення;
2. Застосування експертних оцінок або якісних характеристик для визначення параметрів привабливості галузевого ринку та сили впливу факторів конкуренції.

Уникнути названих недоліків допомагають інструменти кількісної оцінки, що використовуються в мікроекономічному аналізі, наприклад, при визначенні рівня ринкових бар'єрів, стану конкуренції, ін.

Для певного обмеженого переліку тем магістерських робіт прикладний мікроекономічний інструментарій стане корисним при написанні третього підрозділу випускної роботи. В табл. 3 на прикладі кількох тем, вибраних з тематики магістерських дипломних робіт [8, 9], проілюстровано напрямки використання інструментів мікроекономічного аналізу при діагностуванні заявленої проблеми. Даний перелік є обмеженим, і один із варіантів його розширення показаний у джерелі [3].

Таблиця 3.

Напрямки використання інструментів мікроекономічного аналізу при діагностуванні проблеми, що визначається темою випускної кваліфікаційної роботи (фрагмент)

Тема випускної кваліфікаційної роботи	Змістова складова курсу «Мікроекономічний аналіз»	Інструменти і методи мікроекономічного аналізу
1. Диверсифікація діяльності фірми та її економічна ефективність	Ринкові бар'єри	Інструментарій визначення рівня диверсифікації галузевих фірм
2. Обгрунтування цінової політики фірми	Горизонтальна взаємодія фірм Цінова дискримінація	Інструментарій ідентифікації цінових та нецінових стратегій галузевих фірм Інструментарій визначення типів цінової дискримінації Інструментарій аналізу стратегій ціноутворення, що базуються на методах цінової дискримінації Інструментарій визначення особливостей ціноутворення на товари тривалого використання Методи визначення впливу цінової дискримінації на прибутковість фірм
3. Формування рекламної кампанії фірми	Диференціація продукту	Модель визначення оптимального рівня витрат підприємства на рекламу Інструментарій визначення ефективності реклами тощо

Отже, при діагностуванні проміжного середовища економічної організації на галузевому ринку варто застосовувати мікроекономічний інструментарій аналізу основних характеристик галузевого ринку та визначення типу ринкової структури. Викладений нижче матеріал ілюструє форму подання результатів використання такого інструментарію. Зокрема, за формою табл. 4 можуть бути представлені результати визначення кількості та складу ринкових операторів.

Таблиця 4.

Кількість та склад операторів галузевого ринку

2016	2017	2018	Лідери галузевого ринку
Понад 120	АрселорМіттал (Люксембург), Baow (Китай), Hebei Iron & Steel (Китай), Nippon Steel & Sumitomo Metal Corp (Японія), Posco (Південна Корея) ...

Табл. 5 ілюструє, яким чином за формою можуть бути узагальнені показники рівня ринкової концентрації. Форми подання результатів визначення інших базових характеристик галузевого ринку (рис. 1) можуть бути аналогічними.

Таблиця 5.
Показники рівня концентрації гіпотетичного ринку

Показник (позначення)	2013 р.	2017 р.	2018 р.
1. Індекс концентрації	0,212	0,303	0,242
2. Індекс Херфіндаля-Хіршмана	0,01	0,03	0,02
...			

При виконанні випускної кваліфікаційної роботи магістра можливим є використання статистичних методів, у т.ч. економетричного моделювання. Слід визначити, що статистичний аналіз може бути визначений як один із напрямків розширення й поглиблення інструментів і методів стратегічного аналізу при діагностиці проміжного середовища бізнес-організації, наприклад, при дослідженні характеристик попиту. Крім того, такий інструмент може використовуватись і при виконанні пропозиційного розділу випускної кваліфікаційної роботи у сукупності з інструментами проектного менеджменту, зокрема, при визначенні прогнозних обсягів проектних вигід і витрат, фінансових показників проектів, а також здійсненні оцінок проектних ризиків.

Побудову регресії, обчислення статистичних показників, які характеризують сукупність даних, практичну реалізацію кількісних методів оцінки проектних ризиків можливо здійснити у середовищі MS Excel із використанням пакету «Аналіз даних». Як приклад, фрагмент (більша частина) типової роздруковки результатів регресійного аналізу наведена на рис. 2.

Більш докладно з прикладним інструментарієм дисципліни «Мікроекономічний аналіз» можна ознайомитись у джерелі [10].

Регресійна статистика

Множинний R	0,94351906
R-квадрат	0,89022821
Нормований R-квадрат	0,88006415
Стандартна помилка	61,6444929
Спостереження	71

Дисперсійний аналіз

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика
Y-перетин	202.497466	20.6724668	9.79551535
Змінна 1	1.8291314	0.18220257	10.0392282
Змінна 2	-0.0568572	0.11332512	-0.5017175

Рис. 2. Фрагмент типової комп'ютерної роздруковки результатів оцінювання регресійної залежності

Висновки. Таким чином, мікроекономічний аналіз пропонує дієвий інструментарій, який варто використовувати не тільки для діагностики поведінки економічної організації на галузевому ринку, але й при підготовці пропозиційної частини випускної кваліфікаційної роботи разом з інструментами проектного менеджменту, зокрема, при визначенні прогнозних обсягів проектних вигід і витрат, фінансових показників проектів, а також здійсненні оцінок проектних ризиків. Більше того, методи й інструменти мікроекономічного аналізу можуть бути використані при виконанні випускних кваліфікаційних робіт з суміжною тематикою магістрантами всіх спеціалізацій, які вивчали дисципліну «Мікроекономіка».

Список літератури.

1. Авдашева С.Б. Теория организации отраслевых рынков: Учебн. [для студ. высш. учебн. зав.] / С.Б. Авдашева, Н.М. Розанова. – М.: ИЧП «Издательство Магистр», 1998. – 320 с.
2. Азьмук Л.А., Щербатюк О.М. Використання прикладного інструментарію мікроекономічного аналізу при виконанні кваліфікаційних робіт / О.М. Щербатюк, Л.А. Азьмук // Інновації в бізнес-освіті 2016: зб. матеріалів II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 18 листоп. 2016 року. - Електрон. текстові дані. - Київ : КНЕУ, 2016. - 94 с. – С.86-87.
3. Азьмук Л.А., Щербатюк О.М. Використання прикладного інструментарію мікроекономічного аналізу при виконанні кваліфікаційних робіт: презентація. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.slideshare.net/ssuser2f8425/ss-69113611>
4. Рой Л.В. Анализ отраслевых рынков: [учебник] / Л.В. Рой, В.П. Третьяк. – М.: ИНФРА – М, 2008. – 442 с.
5. Сιο К.К. Управленческая экономика: [пер. с англ.]. / К.К. Сιο. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 671 с.
6. Экономика отрасли. Серия «Учебники и учебные пособия» / [под ред. Пелиха А.С.] – Ростов-на-Дону: Феникс, 2003. – 448 с.
7. Шерер Ф. Структура отраслевых рынков / Ф. Шерер, Д. Росс: [пер. с англ.]. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 698 с.
8. Магістерська програма «Менеджмент проектів і консалтинг»: навчально-методичний комплекс. [Кол. авт. під кер. Л.П. Батенко]. — К.: КНЕУ, 2013. — 440 с.
9. Магістерська програма «Стратегічний менеджмент»: навчально-методичний комплекс. [Кол. авт. під кер. А.П. Наливайка]. — К.: КНЕУ, 2013. — 438 с.
10. Азьмук Л. А. Мікроекономічний аналіз [Електронний ресурс]: навч. посіб. / Л. А. Азьмук, О. М. Щербатюк ; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». – Електрон. текстові дані. – Київ: КНЕУ, 2014. – 262 с. – Назва з титул. екрану. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/24659>

References.

1. Avdasheva, S.B. and Rozanova, N.M. (1998), Teoriya organizatsii otraslevykh rynkov [Theory of industry markets organization], INFRA-M Moscow, Russia.
2. Azmuk, L. and Shcherbatiuk, O. (2016), “Using of the microeconomic analysis applied tools during doing masters’ works”, Zbirnik materialiv drugoyi Mizhnarodnoji ekonomichnij internet konferentsii [Conference Proceedings of the Second International Economic Internet Conference], National University, Kyiv, Ukraine, 18 nov, pp. 86–87.
3. Azmuk, L. and Shcherbatiuk, O. (2016), “Using of the microeconomic analysis applied tools during doing masters’ works: Presentation”, available at: <https://www.slideshare.net/ssuser2f8425/ss-69113611> (Accessed 13 Dec 2019).
4. Roy, L.V. and Tretyak, V.P. (2008), Analyz otraslevykh rynkov [Industry markets analysis], INFRA-M Moscow, Russia.
5. Sio, K.K. (2000). Upravlencheskaya ekonomika [Managerial Economics]. (Trans), INFRA-M Moscow, Russia.
6. Pelikh, A.S. (2003), Ekonomika otrasli [Industrial Economy], Pheniks, Rostov-na-Donu, Russia.
7. Sherer, F. and Ross, D. (1997), Struktura otraslevykh rynkov [Industry markets structure], INFRA-M Moscow, Russia.
8. Batenko, L.P. (2013), Magisterska programma ‘Proektny menedjment i konsalting [Master’s Program “Project Management and Consulting”], KNEU, Kiev, Ukraine.
9. Nalyvaiko, A.P. (2013), Magisterska programma ‘Strategichny menedjment [Master’s Program “Strategic Management”], KNEU, Kiev, Ukraine.
10. Azmuk, L.A. and Shcherbatiuk O.M. (2014), Mikroekonomichnyy analiz [Microeconomic Analysis], KNEU, Kiev, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.12.2019 р.